

Michał Paluch

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

E-MAIL: paluchkonto@gmail.com ORCID: 0000-0002-4861-113X

Marlena Kilian

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

E-MAIL: m.kilian@uksw.edu.pl ORCID: 0000-0002-7285-9784

Kultura Ludzi Ziemi

Oddajemy w ręce Czytelników tom tematyczny „Parezi”, zatytułowany *Kultura Ludzi Ziemi*. Pod takim hasłem odbyła się III Międzynarodowa konferencja naukowa, zorganizowana w maju 2025 roku w przedszkolu leśnym „Bajkowy Las” w Łubnianach k. Opola. Przebieg tego wydarzenia, opisany w zamieszczonym na końcu tomu sprawozdaniu oraz fotorelacji, stał się inspiracją do opracowania przedstawionych tu refleksji i badań w formie artykułów naukowych.

Konferencje w „bajkowym” mają charakter wyjątkowy: integrują badaczy z praktykami, łączą świat akademicki z metodycznym, a ich uczestnicy przybywają nie tylko z różnych regionów Polski, lecz także z krajów sąsiednich oraz m.in. z Grecji, Wielkiej Brytanii, Danii, Gruzji, USA i Kanady. Osoby uczestniczące w konferencji reprezentują różne dziedziny wiedzy, a swoje referaty wygłaszają w plenerze – w ekotonie łąki i lasu. Najczęściej są to pedagodzy, edukatorzy leśni, artyści, filozofowie, ekolodzy, terapeuci i leśnicy. W tegorocznej edycji silną grupę stanowili również filolodzy polscy, podejmujący w swoich badaniach wyzwania społeczne związane ze zmianami klimatu i humanistyką środowiskową. W tym kontekście przejmująco i – można rzec – proroczo wybrzmiewają słowa Ignacego Krasickiego, odnotowane przez pisarza już w 1884 roku: „Przyszłe pokolenia będą miały tylko powieści o tych matecznikach, o tych dąbrowach, puszczech i borach, których my oglądamy szczątki” (Skucha, 2024, s. 225). Aby temu zapobiec łączymy dziś siły w międzypokoleniowych i transdyscyplinarnych działaniach na rzecz głębokiej mentalnej przemiany polskiego społeczeństwa, akcentując w tym zamiarze rolę pedagogów humanistów.

Chcemy podkreślić, że Autorów zgromadzonych w tym tomie połączył typ wrażliwości, który – za Danną Haraway – można określić jako „naturokulturowy” (por. Haraway, 2012). Jednocześnie, jak dopowiedziałby Glenn A. Albrecht, jest to również głęboko symbiotyczne nastawienie do świata (por. Albrecht, 2019). Warto jednak dodać, że w tekstach obecna jest również rodzima wrażliwość na słowo, metaforę, neologizm czy innowacje metodologiczne – wrażliwość charakterystyczna dla badaczy i działaczy „żerujących na peryferiach”, a zarazem coraz odważniej i pewniej wkraczających na terytoria głównego nurtu.

Tom otwiera artykuł filologiczny o wymownym tytule: *Wziemiowstąpienie. Odyseusz – poszukiwacz miejsca*, autorstwa Tadeusza Sławka. Jako tekst „otwarcia” wnosi pytania i problemy, które echem słyszalne będą również w dalszych tekstach. Autor pisze:

Wobec wyczerpania się humanizmu, konieczność wymyślenia człowieka na nowo, nieodzowność nowego początku jest tak radykalna, że przekracza wszelkie dotychczasowe przedsięwzięcia; pytanie o człowieka musi wykraczać nie tylko poza dotychczasowe projekty, ale nawet poza dotychczasowe utopie – musi sięgnąć tam, gdzie dotąd humanizmowi „się nie śniło”.

Wydaje się, że kolejny artykuł, już samym swoim tytułem, odpowiada na to wyzwanie: *Człowiek Kompost. Implikacje symbiotyczno-metamorficzno-generatywne z pogranicza pedagogiki lasu i ogrodoterapii*. Tekst Marleny Kilian i Michała Palucha wprowadza mocną, wielowymiarową metaforę, która poddana zostaje interpretacji na kilku poziomach. Jej celem jest pozytywna redefinicja kompostu – ukazanie go nie jako odpadu, lecz jako życiodajnego pokarmu, z którego wyrasta kolejne pokolenie. Jak zaznaczają Autorzy:

Punktem wyjścia jest doświadczenie rodzicielstwa, odsłaniające ambiwalentny charakter bycia zarazem „zjadanym” i karmiącym. Figura Człowieka Kompostu stanowi kontrpunkt wobec dominującej kultury „wzrościzmu” i inspirowane do pytania o życie rozumiane jako użyźnianie świata sobą, bez destruktywnej rezygnacji z siebie.

Pozostając w klimacie studiów mikro-logicznych, poznajemy stanowisko Karen MacLean, Amerykanki duńskiego pochodzenia, założycielki szkoły w Kopenhadze znanej jako Den Grønne Friskole (Zielona Wolna Szkoła). Tytuł i treść jej artykułu pozostawiamy w języku angielskim: *Rhizomatic Languages. The Importance of Nature and Arts and Crafts in Children's Education* (Języki rizomatyczne. Znaczenie natury, sztuki i rzemiosła w edukacji dzieci). Autorka przekonująco argumentuje, że języki kultury zachodniej

hierarchizują i binaryzują naszą mentalność, nie pozwalając na doświadczanie biowspólnotowego połączenia się z naturą. Dlatego potrzebujemy języka nowego – rizomatycznego. MacLean pyta odważnie: „Yet how can we bypass our mindset and its vocabulary? How can we not only create new knowledges but bring those knowledges to the fore, to share them and use them? For example, to connect with nature”.

Sięgając tam, gdzie humanistycznie (w tym pedagogice) „się nie śniło”, natrafiamy w tomie również na teksty opisujące codzienność kultury ludzi ziemi – zakorzenioną w konkretnej przestrzeni, pracy i relacji z miejscem. W krajach północnej i zachodniej Europy metodyka pracy przedszkoli i szkół leśnych jest zagadnieniem dobrze zbadanym, posiadającym własne tradycje i lokalne filozofie (por. Borre Bragdo i in., 2023). W Polsce sama praktyka nie jest nowa, spojrzenie badawcze dopiero się wyostrza.

Wzmacnia je również praca Hanny Łobody, inicjatorki i autorki pierwszego w Polsce *Raportu o przedszkolach leśnych*. Część jego wyników włączona została do krytycznej analizy, przedstawionej w jej artykule *(Re)transmisja kultury bliskiej naturze w codziennym funkcjonowaniu przedszkola leśnego*. Dowiadujemy się z niego, jak aktualnie wygląda praca w placówkach leśnych i jakie wyzwania organizacyjne stoją przed tym środowiskiem. Łoboda wymienia „pojęcia uczulające” odnoszące się do „formalno-prawnej organizacji pracy, przestrzeni architektonicznej oraz przyczyn wyboru przedszkola leśnego przez rodziców”. Na ich podstawie badaczka wyprowadza kategorię „kultury bliskiej naturze”.

Bliskość, ciepło, dotyk, prywatność stają się z kolei przedmiotem analiz Agnieszki Gardas i Michała Palucha, którzy w artykule pt. *Od korzeni do korony. Oblekanie dziecka w mieszczański strój żywiecki. Kontemplacja autoetnograficzna* opisują inicjację dziecka w świat lokalnej kultury i natury, przeżywaną wspólnie z dorosłymi członkami rodziny oraz sąsiedztwa. Autorzy analizują to, „co właściwie wtedy się stało i dzieje tak często nadal, kiedy babki, matki, siostry, ciotki i sąsiadki misternie mierzą i zakładają dziecku kolejne warstwy jego żywieckiego stroju”.

Tom kończy się studium recenzyjnym najnowszej książki Magdaleny Ochwat, pt. *Więcej-niż-tylko-ludzkie lekcje języka polskiego. Edukacja polonistyczna w czasach kryzysu klimatycznego*, której prezentacja odbyła się podczas konferencji w „Bajkowym Lesie”. To publikacja, która trafnie spina cały tom kłamrą merytoryczną, podejmując problematykę obecną w większości tekstów zamieszczonych w numerze.

Ostatnie strony poświęcone są sprawozdaniu i dokumentacji fotograficznej wspomnianej konferencji, dopełniając obraz środowiska, z którego wystają przedstawione tu idee i badania.

BIBLIOGRAFIA

- Albrecht, G. (2019). *Earth emotions: New words for a new world*. Cornell University Press.
- Borre Bragdo, M., Tuszyńska, L., i Żeber-Dzikowska, I. (2023). Conception of Sustainable Development in Local Philosophies of Scandinavian Countries. *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 21(3), 69–81. <https://doi.org/10.21697/seb.2023.19>
- Haraway, D. (2012). *Manifest gatunków stowarzyszonych*, przeł. J. Bednarek. W: A. Gajewska (red.), *Teorie wywrotowe. Antologia przekładów*. Wydawnictwo Poznańskie.
- Paluch, M. (2023). Forest Pedagogy towards the Problem of Polish Educational Monoculture: Projective Pilot Studies. *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 21(3), 31–44. <https://doi.org/10.21697/seb.2023.29>
- Parczewska, T. (2023). *Placówka leśna jako miejsce łączenia dzieci z naturą: Jakościowe studium przypadku = Forest educational facility as a place connecting children with nature: qualitative case study*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Skucha, M. (2024). Traktacik ekologiczny Józefa Ignacego Kraszewskiego. W: A. Hejmej i A. Foltý-Rusin (red.), „Drobiny, odpryski, resztki”... *Formy diafaniczne* (s. 225–243). Universitas.